

nosti sú zanášané fyzikálne termíny, čím vznikajú také pojmy ako sociálny elektrón, atóm, molekula, sociometrická matica a pod. Tieto výrazy sú vlastne len novým označením psychických vzťahov medzi ľuďmi, ktoré sú na prvý pohľad neviditeľné, a preto vraj tvoria „mikroštruktúru spoločnosti“. Na rozdiel od nej hovoria mikrosociológovia aj o „makroštruktúre“, ktorú tvoria viditeľné a pozorovateľné spoločenské skupiny, ako sú triedy, národy, osadenstvá závodov, náboženské organizácie, rodina a i. Zdroj sociálnych konfliktov vidia v nesúlade medzi mikroštruktúrou a makroštruktúrou spoločnosti a vyhlasujú, že makroštruktúra, čo v skutočnosti nie je nič iné než spoločenské bytie, má sa upraviť tak, aby sa zhodovala s mikroštruktúrou, t. j. psychickými vzťahmi ľudí, čiže ich vedomím. Slovom, ide tu o dávnu snahu idealistov urobiť z vedomia demiurga skutočnosť. Terminologické chytráctva však nemôžu zastrieť idealizmus mikrosociológov v riešení teoretických otázok.

Mikrosociológovia vyhlasujú, že aj oni sú za uskutočnenie sociálnej revolúcie. Avšak ich chápanie revolúcie sa od marxistického nielen líši, ale v skutočnosti je mu priamo protikladné, pretože je namierené proti premene kapitalistickej spoločnosti na socialistickú. Podľa nich v revolúcii nemá ísť o hospodársku štruktúru spoločnosti a spoločenské zriadenie vôbec, ale len o radikálnu úpravu tzv. makroštruktúry. Zrejmy je teda aj buržoázny, triedny charakter mikrosociológie.

Mikrosociológovia sa experimentálne občas pokúšajú upraviť situáciu v niektorých menších spoločenských útvaroch, ako sú školy, internáty a pod. Čitateľ si na základe príkladov uvedených v štúdiu môže urobiť predstavu, ako by asi vyzerala revolúcia v poňatí mikrosociológov. Premiestili by sa ľudia, zmenilo by sa usporiadanie osadenstiev závodov, úradov, škôl a pod., ale nezmenilo by sa ani triedne zaradenie jednotlivca, ani triedno-ekonomický charakter kapitalistickej spoločnosti. Taká revolúcia by nevyriešila základný konflikt kapitalistickej spoločnosti, triedny antagonizmus medzi proletariátom a buržoáziou.

Buržoázny triedny charakter mikrosociológie sa prejavuje aj v riešení nacionálnej otázky, otázky demokracie, výchovy atď.

V závere štúdie autor poukazuje na skutočnosť, že mnohí poprední predstavitelia mikrosociológie odsudzujú vojnu a odmietajú aj snahy imperialistov o dosiahnutie svetovlády. V tomto ohľade vyzdvihuje najmä Morena a Gurvitcha, ktorí vystupujú ako úprimní stúpenci mieru.

V. W.

SAMUEL LILLEY, *AUTOMATISACE A SPOLEČNOST*. Vyšlo v nakl. Orbis, Praha 1958.

Autor pochádza zo Severného Írska a pracuje v oddelení pre externé štúdium na univerzite v Nottinghamu. Naším čitateľom je známy prácou *Veda a pokrok*, ktorá vyšla v českom vydaní r. 1949. Patrí medzi pokrokovú anglickú inteligenciu. Autorovi zvlášť záleží na socialistickom vývoji spoločnosti v Anglicku. Svojimi názormi vyslovenými v knihe *Automatisace a společnost* (Automation and social Progress, Londýn 1957) to opäť dokazuje.

Automatizácia je dôležitý činiteľ v spôsobe výroby dnešnej ľudskej spoločnosti. Pomocou automatizácie zvyšujú svoj zisk kapitalistické monopolné spoločnosti, pomocou nej bojujú proti nepredvídaným akciám robotníckej triedy, pomocou nej usilujú o čo najmenšiu zamestnanosť živej pracovnej sily. Pomocou automatizácie Sovietsky sväz zvyšuje produktivitu práce, doháňa kapitalistické krajiny a víťazí na poli mierového súťaženia dvoch spoločenských sústav.

V tom je dôležitá filozofická pravda. Jeden a ten istý jav v dvoch rozdielnych spoločenských formáciách prináša rozdielne ovocie. Autor vo svojom diele potvrdzuje túto pravdu. Svoj názor vyjadril citátom amerického redaktora M. H. Aronsona: „Automatizácia sama nemá bezprostredný hospodársky dosah. Nemôže chorú zem uzdraviť, ani zdravú zemi ublížiť. Môže spôsobiť jedine to, že zdravé hospodárstvo bude ešte zdravšie — a pochopiteľne tiež môže spôsobiť, že choré hospodárstvo bude ešte viac ochromené. Sama o sebe nemôže byť základnou príčinou hospodárskej stability či lability.“ (Str. 146.)

Usporiadanie samotnej spoločnosti je práve tým činiteľom, ktorý môže prinútiť automatizáciu slúžiť ľudstvu, ale ktorý tiež môže

automatizáciu namieriť proti robotníckej triede.

Rozborom využívania výsledkov automatizácie je potvrdená jedna zo základných téz historického materializmu o triednom využívaní niektorých javov spoločenského charakteru. Je veľmi dôležité, v čích rukách sú výrobné prostriedky.

Automatizácia za nevyhovujúcich výrobných vzťahov skôr alebo neskôr si vynúti náležité prispôbenie hospodársko-spooločenskej formácie. Automatizácia z hľadiska spôsobu výroby nie je ničím iným ako zdokonaľovaním výrobných nástrojov, zdokonaľovaním najrevolučnejšej časti spôsobu výroby. Zmenené výrobné sily si vynucujú zmenu výrobných vzťahov. Zmena výrobných vzťahov v triednej spoločnosti prebieha cestou sociálnej revolúcie. Kapitalisti zavádzaním automatizácie ešte viac vyostrujú základný rozpor ich spoločenského zriadenia, rozpor medzi súkromným vlastníctvom výrobných prostriedkov a spoločenským charakterom výroby. Nechtiac sami pripravujú živnú pôdu pre kvalitatívnu zmenu spoločnosti. Pokiaľ budú pri politickej a hospodárskej moci, vynaložia všetko svoje úsilie na to, aby sa dobrodenie automatizácie premenilo na zisk idúci do ich bezodných pokladníc, aby zvýšenou nezamestnanosťou posilnili pozície zamestnávateľov voči zamestnancom a aby silnejšie monopolistické sväzy nadobudli nadvládu nad svojimi slabšími konkurenčnými partnermi, lebo čím väčšia je firma, tým výhodnejšia je pre ňu automatizácia a tým má lepšie vyhliadky na ďalší rast na úkor svojich menších súperov.

V knihe sú vysvetlené dve rozdielne cesty automatizácie. Automatizácia západná sa orientuje na momentálny efekt, výhodný pre kapitalistu. Automatizácia sovietska si volí dlhodobejšiu perspektívu. Orientuje sa na komplexné riešenie všetkých problémov výroby. V celkovom množstve automatizovaných zariadení na prvom mieste sú USA. No v kvalite automatizácie prvenstvo patrí Sovietskemu sväzu. V SSSR dokázali zautomatizovať technologické procesy, chemické i mechanické procesy. V USA sa obmedzujú na automatizáciu mechanických procesov.

Čo všetko nové prinesie automatizácia ľudstvu, nemožno v súčasnej dobe ani len sčasti postrehnúť. Automatické stroje do-

siahnu nebyvalej produktivity vo výrobe. Automatizácia prinesie skracovanie pracovného času v socializme alebo narastanie nezamestnanosti v kapitalizme. Podľa odhadov autora pracovný čas v Anglicku v podmienkach socialistickej spoločnosti by sa skrátil za 30—40 rokov na 25 hodín týždenne pri niekoľkonásobnom zvýšení spoločenskej spotreby. V podmienkach kapitalizmu takmer všetky úspory plynúce z automatizácie budú zvyšovať mieru zisku súkromných kapitalistov. Výstižnou je práve myšlienka Reutera: „Niektorí ľudia sa nám pokúšajú nahovoriť, ... že zaviesenie produktivity práce povedie automaticky ku zníženiu cien. Tento názor je mýlny, lebo automatizácia je zavádzaná hlavne v odvetviach z riadenými cenami, ... kde nižšie náklady majú častejšie za následok vyššie zisky než nižšie ceny.“

Komplexnou automatizáciou sa okamžite zlepšujú pracovné podmienky. Prikladom toho je továreň na guľkové ložiská v SSSR. Pracovníci sú obklopení príjemným prostredím bez prachu, bez olejového zápachu, bez neporiadku na pracovisku. Výrobný proces sledujú za ochranným sklom. Pracovník neprichádza do styku s pohybujúcou sa súčasťou, čím sa niekoľkonásobne zvyšuje bezpečnosť práce.

Hlbším zášahom komplexnej automatizácie je zmena charakteru práce a tlak na odstránenie podstatného rozdielu medzi telesnou a duševnou prácou. Mechanizácia vystačila s nekvalifikovanými robotníkmi. Robotník sa naučil prítahovať skrutky alebo nasadzovať súčiastky za niekoľko hodín a niekedy za niekoľko minút. No automatický stroj je zložitý mechanizmus, založený na vedec-kom riešení celého radu problémov. Zahŕňa v sebe mechanické, chemické i riadiace a kontrolné procesy výroby. Takýto zložitý stroj vyžaduje obsluhovateľa s veľkou skúsenosťou a s veľkou technickou znalosťou. Automatizácia vyraduje z výrobného procesu nekvalifikovaných pracovníkov, živé súčasti mechanizácie výroby a vytvára nové pracovné kvalifikácie, ktoré sú svojím poslaním robotnícke, ale svojou vyspelosťou a náročnosťou inžiniersko-technické.

Automatizácia vytvorí priaznivé podmienky pre masové nadobúdanie najvyššieho vzdelania u jednotlivých členov spoločnosti. Vysoká produktivita práce bude zárukou

mimoriadne skráteného pracovného času. Samotné povolanie, obsluha náročných mechanizmov budú nútiť produktívne pracujúceho člena spoločnosti zvyšovať svoje vzdelanie. Dostatok voľného času i odstránenie starostí o živobytie a budúcnosť vytvorí priaznivé podmienky pre nadobúdanie nových a nových vedomostí.

Bez zvláštnych ťažkostí dajú sa zautomatizovať obrábacie úkony. Ťažšie sa automatizujú chemické a metalurgické pochody i montáž výrobkov. V súčasnej dobe zdanlivo nevyriešiteľnými po stránke automatizačnej sú oblasti poľnohospodárskej výroby, hoci už aj v dnešnej dobe sú nezriedkavé pokusy pestovať jednotlivé rastliny alebo zeleninu pásovým systémom, kde na začiatku pohyblivého pásu sa zasadia semená, v ďalšom prebieha zalievanie a kultivácia, až na konci pásu zbierajú sa vypestované rastliny. Až sa raz uskutoční automatizácia poľnohospodárstva, poľnohospodárstvo zaznamená v oblasti svojej výroby kvalitatívny skok, ktorý vyrovná rozdiel medzi terajšou priemyselnou výrobou a poľnohospodárskou výrobou.

Revolučné zmeny vo výrobe prinášajú so sebou skôr alebo neskôr zmeny v nadstavbe. Automatizácia znamená ďalšie výrazné víťaz-

stvo ľudskej spoločnosti nad silami prírody. Dostatok času na vzdelanie rozšíri obzor vedomostí celej ľudskej spoločnosti, prehĺbi a upevní sa materialistický svetonázor. Nové pracovné prostredie, vysoká náročnosť a zodpovednosť v práci, sebaistoť a dôvera v spoločnosť vytvorí nové morálne normy, nové estetické náhľady a názory, nový zdravý vzťah človeka k človeku, nový vzťah človeka k spoločnosti. Spoločnosť prestane sa deliť na triedy a štátne inštitúcie stanú sa zbytočnými. Náboženské predstavy a cirkevné ustanovizne nebudú mať miesta v spoločenských názoroch pre rozvoj materializmu i pre beztriednosť ľudskej spoločnosti.

Filozofická hodnota autorovej práce je na jednej strane v hodnotení dôsledkov automatizácie výroby a na druhej strane vo vysvetľovaní niektorých najvšeobecnejších zákonov vývoja spoločnosti v ich konkrétnych prejavoch. Autorove názory sú vyhradené triedne zamerané, bez objektivistického splietania rôznych koncepcií. Starostlivo sa vyhýba technickým otázkam a problémom, čím svoje dielo zaradil medzi práce hodnotiace a analyzujúce možné zmeny v spoločnosti.

Jaroslav Klaučo